

Tlhako Tribe, Pilansberg - history and laws

00-1b

Mmoledi: Mohumagadi Selebiyane Monedi.

Ditsō Kapa Tlhagō Le Mekgwa.

Ditsō kampō tlhagō ya Batlhako ba babina - tlou.

Go tloga kua Lowe e rile re tloga ra ya Bopedi, go tloga kua Bopedi ra ya kua borwa re ntse re etilwe pele ke Bahurutsi, Batshweneng. Ke bōna bo mogolo a rona mo tlhagong ya rona Batswana, ke bōna baloma-thotse ka tlhagō ya rona.

Re kgaoganye le Bahurutsi kua Borwa rona le Bapo, ba re ba tloga ba ya kua Tlhogokgolo ba etilwe pele ke kgosi Marustone ke ênê a ileng le Bapo kua Tlhogokgolo. Ga be go tswa ba Leema ba etilwe pele ke kgosi Mamakgampa a ga kgosi Mothulwe a ga Ramoletsana a tlou.

Lebōkō la gagwê Mamakgampa a ga kgosi Mothulwe o tlole a kgampa le maye a bo Tlatsane a kgampa le maye a bo Mogolo gadiikwe banyana ba ga Mokotswaana a le bonye a le tlholetswe le bonye tlou e kgampa le maye setto se tloga se marope mantsi o beile Batlhako Malolo bangwe o ba tlogetse ka kwa Manese bangwe o ba tlogetse ka kua Manyeelanong Sefelewana sa marumō a kgosi Mogala a kgomo a tloga kua Borwa.

2. Mmoledi - Selebiyane Monedi.

A tla ~~kuano~~ kuano a feta a nna fa thabaneng tsa Makgophe a teeletse Batlhako bōna ba Matutu. Ke gōna ga ntshiwa ngwanyana, mosetsana wa ba ga Tswana a isiwa kua go Leema go tseisiwa kgosi Mamakgampa a ga kgosi Mothulwe a kopanngwa le kgosi Mamakgampa a ga kgosi Mothulwe a tsala ngwana le kgosi a ba ya go tsewa gapê kua teng kua ga Leema a tla a tsale ngwana le kgosi Mogala a kgomo gōna mo thabaneng tsa Makgophe ga tsalwa Seutluane a Mogala a kgomo Seutluane a tsala Mabe a Seutluane, Mabe a tsala Motsisi, ke kgosi ya (4) bone. Mosetsana oo o na tsetswe ke Mapitse a Tswaana a tselana Ramoseeme a Mabe a Raseutluane a Mogala a kgomo.

Ke gōna ga tsalwa kgosi Molotsi a Motsisi a Mabe. Molotsi a Motsisi a Mabe. Molotsi a tsala Mabe a Molotsi, ke gōna ga tsalwa kgosi Moetlo a Mabe a Molotsi le Lelekuakwe a Mabe a Molotsi.

Mmaabô ke Nkile mosetsana wa ba Mokiba.

Mmoledi - Ketsane M. Kgaswe mono Tlhakong (about 70, Age Kgosi basadi ba gagwê ke Nkile wa ba Mokiba le Masefatlwe le Tswene Mannete wa ba Masudubeele le Maboiyane.

3. Mo lapeng la ga Nkile go tsetswe Moganetse le Moetlo le Keledi, ke bana ba ga kgosi. Mo lapeng la ga Malekuakwe go tsetswe Lekuakwe le kgaitسادie Matlodi mosetsana wa kua Mokwena. Mo lapeng la Malootwane go tsetswe Leotwane le Mpile le setadi, mo lapeng la Masefatlwe go tsetswe Sefatlwe le Fitseng le Makoke le kgaitسادi a bona ke Manthailane mo lapeng. Mo ~~ix~~ lapeng la ga Maboiyane ga go a tsalwa opê. Mannete ke mosetsana wa ba Masudubele oo Rakoitsiwe. Ba ga kgosi Moetlo basadi ke ba: Mangwaga, mo lapeng lagwe go tsetswe Molopine a Moetlo a Mabe le Molelekwe le bo-kgaitسادi a bôna Ditlong le Mataba le Boetekae, ke ba lapa la ga Mangwaga wa Masogana wa ga Segatalle a Motsisi. Mo lapeng la ga Matselaa kwena mosadi o mongwe wa ga, kgosi Moetlo go tsetswe Tsela a Kwena le Madikeledi le Malephoti le Mampa, ke baria ba lapa la ga Matsela a kwena ga tseelwa mosadi o mongwe gôna mo lapeng la ga Matselakwena ke oo Nkile mosetsana wa ga Mosito Motebele.

Mo lapeng la gagwê ga tsalwa mosimane Ramokata le bo kgaitسادie ba babedi Makgabele le Makgabetweane (3) Mamotseremana ke ba lapa la ga Nkile a Mosito. Ba lapa la ga Tswene mosetsana wa ga Maseana wa ga Rakaiwa Modise go tsetswe mosimane le bo kgaitسادie.

4. Mosimane ke Sekepe a Moetlo le Ntoko le Manyakala le Moseme mogolwa Manyakala ke ba lapa la Tswene bao.

Mmoledi Ketsane M. Kgaswe Leboko - Ramalotla o rapêla Kualete a mo ~~rapêle~~ rapêle a sa le kua lapeng. O ka ema o gaketse Kualete o gakaditswe ke marumô kualabe. Kgomo e tsaletse ngotwane thokuana e tsaletse metsi motlabe Khunwana ga e yare di fitlha fa mokate dikgwana di lebile segotlo sa ga Malekabana a ntsha kgomo a e naya Mokhue ya re Khunwana a isa go Matlakale ya go gangwa ke Malekabana Kgamatla a ntswe la ga Ratumuga kolwane la bo mosadi a thebe o ka mmôna ga tlhaga ka fa

phateng pitse ya gagwê e fapanya dinaô o kata ka pitse mogatsa Sefephie wa Matlapeng kana ke mogatsa Mangwaga wa Batlhako.

Mmoledi - Selebiyane Monedi

Leboko la kgosi Mabie

Bana ba ga Monamedi a Mogala a gata ka ntlha tsa dinala o go tweng Maoketsa a rile re batla motse bo Rantla bo Khunwana nna re ba raya ge ba tla o bôna kae, a be Masenyane nne ke kuadile ka kualla pele a kubatse a seferaa a Ramotlatsi. Manong ke ale a kua molopong tlou molapo o tlung ga a tlhole a tlhôka nama ya motho a tlhabetswe ke Morêna Motsisi nama ya kgomo le phôlôgôlô le motho, tebe tebe nama ya phôlôgôlô le motho Morongwane ntsha marumô le thêbê re e go lwêla ~~im~~ leumô le padile ka ba banye le padile ka Sephile a Madingwana nnare Morêna kua Boe o boile leng ge o tsaya dikgomo o di naya Bahurutsi, nnaare a o setlogolwane sa Bahurutsi? A o setlogolwane sa Batshweneng ba ga Mapula setlogolo motho towe a gabô Sefereeleng morwa a Mabe le go tsela a tsele nnare e rile ge go tsubiwa serotobolo o na a itshema tau mogatsa Bopego le Monatheelwe mme mmê Maseame wa ntima ke rile ke tla itse wa ntima legopô la ba la tlhaba mokokotlo maoto a golêla kua diretheng a e tswe moo e tsebe dikgolo e tsamaya e iletsa Matsema go tsamaya tlou. Abô makgomo a lefisa sefikitswana sa lona sa bo Mmaphie a ga Rantsabele.

Kana motho a ka be a tsile go sa le batho, kana kgosi o ka b a di mo neile a ka be a ntlhatlhella marole (o ke mosadi wa kgosi Mabie).

Mmoledi - Selebiyane Monedi.

Ke Monaakwe a kataka mosetsana wa ba Maseana kgosi e rile go le ntwana e iphitlhile mo sekhung ya bôna banna ba feta ka dikgomo go ya kua Tlokweng go ye go batla kgosi ka go gopotswe gore kgosi e tshwerwe ke Batlokwa e le gore ba ya go e gologolla, ga be go tla ênê mosetsana Monaakwe a tsile kgonnye, ke gôna kgosi ya mmôna e ntse e iphitlhile mo sekhung ya mmitsa ya re Hela! Hela! Tla fa, a tla morwetsana Monaakwe.

6. Kgosi ya mmotsa ya re, "O ya kae" a araba kgosi a re, "Ntata ke tsile kgonnye", kgosi ya mmotsa ya re, Ngwanaka batho

nale ke bo mang ba ba itayang dikgomo?" Morwetsana Monaak e,
 "Ntata ke banna ba ya kua Tlokweng go yo batla kgosi kua Tlokweng".

Ke gôna kgosi yake, "Ngwaanaka ba bitse ba boêle kuano",
 morwetsana Monaakwe a ba bitsa ba bowa banna ba fitlhêla kgosi fa
 sekhung seo. Ke gôna kgosi ya tlhabeetsa pina ya re, He! He! mo
 sekhung re tlhaga re le ba botlhe rona re tlhaga re le ba botlhe.
 Ba ke basadi ba kgosi Motsisi.

Morongwane le Mabelaneng bana ba ga Mmantsetsa a tswana a
 Segopa a Ratsipana. Kgosi Mogala a Ƙ kgomo o swetse kwa Borwa,
 kgosi Molotsi o swetse mono le kgosi Mabe o swetse mono, kgosi
 Motsisi o swetse kua serotobolong mo thabaneng tsa Makgophe. Kgosi
 Motsisi o na a tsetswe le mogolowê Tloe. Ke ênê o mo tona mo go
 morêna Motsisi. Motsisi o tsere setulo sa bogosi ke tsela ke ƞ e:-

7. Ke ka lesô la rrabôna, ya re ka gore ka mokgwa wa SeTswana
 kgosi ge e swa e bolokwa mo sakeng go tlhabiwe pôô e ntsho go twe
 o ngatiwa ka yôna ka letlalô la yôna ge a tsengwa mo lebitleng. E
 re mantsiboa go tsisiwe dikgomo gore di robale mo sakeng godimo ga
 lebitla. Ngwana wa kgosi Tloe le monnawê Motsisi ba itsisiwe ke
 setšhaba gore kgomo tsa bôna di tlo rôbala kua sakeng godimo ga
 lebitla la rrabôna, kgomo tsa ngwana a kgosi Tloe tsa be di le ka
 kua Meetle mme tsa se ka tsa ya kua lebitleng la ntata a bôna mme
 tsa ga monnawê Motsisi tsa bedi le kua gae tsôna tsa lala mo sakeng
 mo lebitleng la ga rraabô ga ba ga tlhabiwa mogôga wa jewa bosigo
 ngwana a kgosi Tloe a ise a tle kua gae kua lebitleng le kgomo tsa
 gagwê. Ya re ka mosô e sale phakêla banna ge ba re ba leba kua
 Phataneng ya morêna ba bona kgomo tsa ngwana e kgosi di rotoga ka
 Thotobolo di kwetoga jaaka maru a tla ntsha pula, setšhaba sa gana
 go bôna ba re di se ka tsa ba tsa tla godimo ga lebitla la kgosi
 go setse go dirile monnawê Motsisi, setšhaba sa re di boêle kua
 moragô tsa bowa ka go no go dira ênê morêna Motsisi le batho ba
 nang le bôna. Setšhaba sa re o letse a padile ba re o ganne go
 tla ba re setulo se tsewa ke ênê morêna Motsisi, a se tsaya jalo
 setulo morêna Motsisi.

Ke gôna ge Batlhako ba Matutu a Makotwana le ba Leema ba
 kgaoganna ruri go fitlha kajeno. Batlhako ba Leema ke bôna ba

batona mo Batlhakong ba Matutu a Makotwana mme ba botlhe re ana tlou e lenngwe fêla go tloga kua Bapong re ana tlou e tona.

8. Mmoledi - Selebiyane Monedi

Mophatô wa ga morena Motsisi ke Mafata Matshwara kgomo. Ke ôna mophatô o loleng ntwā ya ga Leema le Leemana a Matutu.

Mophatô wa ga morena Mabe ke Madima, ke ôna o loleng ntwā ya Batlokwa ôna le morena Mabe.

Mophatô wa ga Molotsi ke Matšhama, ke ôna o loleng ntwā ya Bakgatla le Batlhako ba le ênê kgosi Molotsi, mophato wa ngwana a kgosi.

Moganetsi oo rra - Mabe ke Makonopiya.

Mophato wa ga kgosi Moetlo oo, rra-Mabe ke Matlatsa.

Ka mokgwa wa rona kgosi e ne e na le dintona tsa lekgotla la gagwê, Ntona tsa ga morêna Moetlo e ne le Tlhabane Sebole le Mabote Sebole le Motlane Pôê o e neng a romiwa ke kgosi ditlhare tsa pula. Go ne go le banna ba kgosi, kua kgosing tse dingwe mo pusong ya ga Moetlo o na a roma Pholo Magasa le Pitseng Ntsuidingwe

9. Mmoledi - Selebiyane Monedi.

A roma Mogorosi oo Rantla a Kgaswe le dinatla tse di neng di tshwere puso ya ga morena moetlo. Ênê o na tsamaya le Rantswa Modisane ka mokgwa le pusô ya Setswana.

Mophatô wa kgosi Molopiyane oo, Ramoele a Mabe ke Malosantwa Kgosi Molopiyane o na a na le dintona, ke tse:- ke Tumagole oo, Ramokgatle a Mabe, ke Molokwe Fogiel oo, Ratswane a Rantla a Kgaswe, ke Kefeletswe Samuel oo, Ranthone a Koitsiwe, ke Misa oo, Rantswa a Modisane ke Tshukudu oo, Ramafi, ke Mogari oo, Ra Maakane a ntwale. Ke beo banna ba ~~xxxx~~ pusô ya ga kgosi Molopiyane Kgosi Molopiyane, mo dikgosing tse dingwe o na a tsamaya le Fogiel G. Kgaswe le Samuel Koitsiwe, ke ~~xxxx~~ dinatla tse a neng a di roma mo lefifing la pula le mo leseding la letsatsi. E ne e le bôna banna ba motse ka ba ne ba bile ba busetsa mo tlase a ga pusô ya batho ba basweu pusô e le e makete. Dinatla ke bôna bao, mme kgosi ya busa sentlê e tshegeditswe ke dintona.

10

Motse o mogolo wa Batlhako ba babina-tlou o bidiwa

Tlhakong Mitsitle ~~mfxf~~ o fa gare ga dithaba, thaba ya Motsitle le ya Rakatane le ya Masudubeele. Motsitle ke thaba e ntlo ya kgosi e leng fa tlase ga yôna. Ke dithabana di rapaletse go tloga mo Motsitle go ya Masekgoko le Ntlane le Tlapeng le Kgabiya mme thabeng ya Makoeeleng go na le motsana o mo tlase ga Tlhakong, go na le thabana tse di bidiwang Makgophe tseo le tsôna go nang le motsana mo go tsona o o ntseng o le mo tlase ga Tlhakong, le Tlorosane ke thabana e go leng motsana o le ôna o leng mo tlase ga tlhakong, Go na le thaba e bidiwang Ratumuga e le yôna e nang le motsana o mo tlase ga Tlhakong. Ke yôna e go simologang noka ya Kolobeng mo go yôna. ~~Kwixw~~

Kolobeng o fologela kua tlase go kopana le molapô o tswang kwa Saulspoort go ya kwa Thabasimbi.

11. Mmoledi - Selebiyane Monedi.

Go nesa pula.

Ka Setswana go no go na le banisi ba pula, mono go no go na le dingaka tsa pula bo Rantana, bo Ramongadi. Ka Setswana tsôna dingaka tsa pula di ne di se ke di robala mo ntlong mo kobong tsa basadi. Ba ne ba ila mme e ne ya re ge go batlwa pula kgôrô le kgosana ya bôna ba ipope kgolokwe ba ntshe kgomo e isiwe kua kgosing. ~~M~~ Jaanong kgosi e bue le dingaka tsa pula gore setšhaba se batla pula.

Mme kgosi e kua mokgosi gore go tle basetsamyana ba ba tswang mabele kampô tseele, a re ba tle ka dinkgwana tsa mekgako mme ba ye ka tsôna kua kgosing ba apotse kua godimo ba ntse ka matseele ba ye thabeng ya pula ya Legadaale mme bo-mmaabô ba ye go ba kgatlhantsha ba opêla pina ya pula ba tshotse matlhare a matala ba botehe ba fete ba ye kua ngaka ya pula e reng metsi a a isiwe teng kua segotlong sa kgosi go ntse go ôpelwa pina ya pula ka fa e itsiweng ka teng go ntse go rwelwe nkgwana tsa metsi ke banyana, nkgwana tsa mekgako

12. Mmoledi - Makhumo Magetse.

Pina ya pula e neng e binwa ge go duwa kua Legadalle

thabeng ya pula:

Pulanyana ga e yo hele,

Pulanyana ga e yo hele helele,

Randana wa lona moloi

Ya re ge a kgotse a tswele fa a kae

A re pula o kgotseng pula he pula

Ke kgotseng ke duma. mme e re ge re fitlha re ya tsholla fa segotlong sa kgosi fa Moroka wa pula a rileng re a tshollêlê teng re re, sio sio tsopotsopo pula a e ne re ntse re gogorupa ka matsôgô phutha maru mme pula e ne ge maru a dusa pula e ise e ne ga go na motho o tla remang setlhare sa moseila kapa morula, ke moila, ga go lemiwe thitê, ke molaô o mogolo mo go rona. Metsi a pula ya ntlha a ne a se ke a tlhapa kampô a tlhatswa a ne a ilêlwa, go no go dirisiwa metsi a pula ya bobedi, ke ôna a go nong go dumêlwa motho ofe le ofe go a dirisa, e le gore dingaka di setse di a giile go kopana le kgosi gore ba tle ba dirê ka fa ba itseng ka teng.

13. Mmoledi - Katindi Ranyere.

Mainane ga twe e rile e le monna a na le ngwana wa ga mogolowê wa mosetsana a ba a mo raya a re a reye kgonnye. Ba tsamaya ya re ge ba fitlha kua nageng rranganaagwê a raya mosetsana oo wa mogolowê a re nkôpêle ke binê, mosetsana a re ke ôpa-ôpa ke le nosi Modimo he iya ke ôpa-ôpa ke le nosi Modimo he iya ga twe a be a mo tsenya mo legageng e rile a le mo legageng a bitsa a re legaga tswalêga legaga la tswalêga a be a ikêla kua gae. E rile ka mosô a tla a fitlha a re seopa nakana tswa moo o mpinêlê, mosetsana mo legageng a re ke ôpa-ôpa ke le nosi Modimo he iya o nkgane tswa moo o nkganne. Mosetsana a nna matsatsi a ntse a batliwa rrangwanaagwê a itse kua a leng teng. Batho ba nna ba rateela monna oo ba ba ba bôna mosetsana oo ba mo ntsha mo legageng. Kgosi ya be e ôpa mokgosi go iwa letsholô kgosi ya fitlha ya re a re bolayeng monna oo.

14

Mmoledi - Ketsane Kgaswe

Dipolêlô le mafatshe a Batlhako ba Matutu ba binang tlou le mo ba neng ba re ba nna.

1. Mo. Legaedale	2. Makgophe	3. Molorwe
4. Ditaung	5. Ratumuga	6. Matshikedi
7. Makueleng	8. Thudi	9. Kgabiya
10. Magatlapa	11. Tlapeng	12. Ntlane
13. Motsitle	15. Rakatane	15. Modimong

Maina a melatswana ke a :-

1. Kolobeng	2. Sasabe	3. Tswenane
4. Ntswattanne	5. Ramfate	6. Lebesane
7. Kgabiya	8. Mokate	9. Lebesang
10. Diba sa Mositle	11. Ramakgothi	12. Molapo wa Dipitse,
13. Makunyeng.		

Ek ke yôna melatswana e e leng teng mo lefatsheng la Batlhako ba Matutu, Batlhako ba ba binang tlou ge ba sa le ba kgaogana le Batlhako ba Leema a Leemama a Matutu.

Tlou ee re ya e bina ga re e je ga e jewe. Mo pusông ya rona Batlhako re ntse re le mo thabaneng tseo le kajeno re re re ka tloga mo go engwe thaba mme ro ba ra nna ra boêla mo go tsôna ke moo re phedileng, kona mafatshe a rona.

15. Mmoledi - Ketsane Kgaswe.

Motse o no o agiwa jaana. Ge re fitlha fa re tsileng go aga teng kgosi e laêla ngaka go laola gore e bônê gore a go a tshwanela go agiwa motse fa teng. Mme ngaka e ya laola ka marapô a tse di suleng tlabana a kgomo e suleng mme bôna mangaka a kôma a tla itsise kgosi gore go siame motse o ka aga mme jaanong kgosi e bowe e reye dingaka e re a ba êpêlê dimêpê tikologong ya fa motse o tsileng go nna teng jaanong go tlhomiwe ntlo ya kgosi pele ke gona bo-monnawê le bôna ba ka tlhomang a bôna matlo.

Jaanong go agiwe ke ba botlhe, mme matlo ona a ne a bopelwa ke basadi kua ntlê ga banna. Banna bôna ba rêma ditlhomesô, bojang ke tirô ya bo-mmê bojang bo no bo kgetlwa ke bo-mmê mme, bojang bo no bo na le molao wa gore ge kgosi e ise e kue gore go kgetlwe

bojang bo no bo refofwa ka molaô mariga.

Motho a jelwa kgomo ge a ka kgetla bojang kua ntlê ga taêlô ya kgosi. Ke gôna ka fa re neng re aga ka teng, go rulela bo-mmê.

16.

Letsomô la diphôlôgôlô go no go a tle go diriwe letsholô la mephatô ya go phadisanya mme diphôlôgôlô di epelwe digopo le mamena di gapelediwe kua ligopong, mme go dirilwe magora ga ntshiwa dikgôrwana tse diphôlôgôlô di tshwanetseng go tsena ka tsona gore di tle di ~~wele~~ wele mo digopong mme banna ba tshotse melamu le marumô tse ba di bolayang ka tsôna, ke ôna mokgwa o go nong go bolawa diphôlôgôlô ka ôna. Mme diphôlôgôlô tse di ne di isiwa kua kgotleng la kgosi go jelwa teng ge e le tsa letsholô.

Kgosi ke yôna ka e na le matla e neng e dira kafa e ratang ka teng le ka matlalô a tsôna e ne e le thotwana ea kgosi, e nêela o e ratang go mo nêela kampô go suga matlalô, mme e tswe a mangwe a ntse a sugwa gôna mo kgotleng a ne a ntse jaaka eketse ke lôna lekgêthô ka go no go sena madi mo nakong tseo, kgosi le ~~xx~~ yôna ka nosi e ne e sa itse madi gore keng, ke raya tshêlêtê.

Matlalô a mangwe a diriwe dipate le dikobô, a dikgama, a dithôlô a ne a dirwa dikgetse.

17. Mmoledi - Ketsane Kgaswe.

Matlalô a ditshepe le dipala a ne a dirwa mesese ya basadi, dikgokong di ne di segiwa ditlhako.

Mmoledi - Makhumo Magetse.

Go tsalwa ga ngwana. Ngwana ge a seno go tsalwa go no go itsisiwe bo-rraagwê kua kgotleng lôna la kgôrô ya gabo mosimane ke bo-mmê, mme bo-rramosimane ba ye kua kgosing go bega ngwana kua teng. Bo-mmê bôna ba begele basadi ba kgôrô yabo mosimane le la kgôrô yabo mosetsana, go begelwe le malomagwê le kokwaagwê.

Jaanong motsetse o tla nna mo tlung kgwedi ka gongwe a be a ngathe kgwedi e ngwe. Mme go tla itsisiwe malomago rranwana, ngwana o a tswa mo tlung a fiwê leina. Rramosimane o tla ntsha leina ka kua gaabô a le isa kua ngwaneng. ~~Babô~~ Babô mma-ngwan le bôna ba mo taya la bôna.

Mollô wa motsetse ga o tsewe go fitlhêlla a tswa mo tlung. Basadi ba mo êla kgonnye, nokeng, ba mo fa dibaga ditillo ba r

K32/15

nêêla dilô tseo.

18. Mmoledi - Theyane Tselangwe.

Phitlhô ya monna.

O na a bolokwa mo sakeng gore dikgomo di mo lalê godimo mme monna a se nang lesaka o na a bolokwa fêla jaaka motho ofe le ofe ba bolokwa fa lapeng kapa mo segotlong mme phitlhô e ne e nna bosigo gore bana ba se ka ba bôna moswi.

Kgomo ya mogôga e ne e tlhabiwa mantsiboa ka maabanyane gore e tle e jewe phakêla ka letobo. Bana ge ba ne ba botsa gore mokete o ile kae mme e le ênê o suleng ba ne ba bolellwa gore o ile mupudung o tla tla. Masea a ne a fitlhiwa mo tlung gore lefatshe le se ka la senyega pula ya tlhôkôfala. Go no go na le seila, ge motho a sule o na a ilêlwa, go no go ka se ka ga ya opê gopê.

Batho ba ne ba itsisiwe gore kajeno ke seila sa ga mammang. E ne e le molaô o itsiweng sentlê gore go se ka ga iwa gopê e le gore motho wa kgosi o tlhokofetse ka gore kgosi e itse mongwe wa batlhabanedi ba gagwê o ile jaanong a re ga go iwe gopê re lla le bo-rramoswi.

19. Mmoledi - Malekanyana Mogari.

Go nyala ka bogadi ba dikgomo.

Boo-rramosimane ba ntsha dikgomo tse 6 kampô tse 4, ge ba ne naatsô le ka mogoma, go nyalwa ka se motho o nang le sôna o na a se ntsha bogadi.

Ge kgomo tsa bogadi di dule kana malomeagwê le ênê o ntsha kgomo e e tsileng go tlhabisa bogadi ba setlogolo mme kgomo e e ya ga malome e ya tlhabiwa go nna mokete, moletlo o motona ka rramosetsana le ênê o tlhabile mme monyadiwa o tla apesiwa lemipi la kgomo e tlhabilweng. Le balekane ba gagwe basetsana ba kgôrô yaabô ba ba neng ba nna le ênê mo mophatong, ke bôna ba ba nnang le ênê mo lenyalong, ke bôna batshwarî ba monyadiwa wa rona mme mo kgomong tsa bogadi malomaagwê o tshwanetse a itaya kgomo mo go tsôna mme ge mmaago mosetsana a ne e sa nyalwa ka bogadi kgomo tsa mosetsana oo tsa bogadi di tsewa ke bôna boo-rramosimane di boêle kua di tswang teng.

20. Mme ênê rramosimane o tla tle a bôna bogadi mo ngwaneng wa bobedi, ke gôna kgomo e tla nngang tsa gagwê tsa mosetsana wa bobedi.

Leina la setšhaba se ke Batlhako ba Matutu a Makotwana, ke Batlounge babina-tlou ba go tweng Magadimana ntoeng ge a ya ga a gadimane, barwa Sefelewana a Mpheela.

Motse o mogolo wa Batlhako ke Tlnakong gôna mo ba agileng teng kajeno Kgosi Molopiyane Solomon Mabie wa ga kgosi Moetlo Mabe o ntseng mo setulong ka di 18th August 1908, ge a tsena mo setulong sa bogosi. O na le basadi ba babedi wa boraro o sule a na le ênê ngwana a le mongwe wa mosetsana.

Mosadi wa gagwê wa ntlha ke Nkgong wa ga Makweele Motsisi. O na le ênê bana ba le babedi Moganetsi Mabie le De koko Mabie ke basimane fêla. Mme bo mogolwa bôna ba sule ba setse ba le batona el le banna. Mhumagadi Nkgong ke ênê mosadi e mogolo wa kgosi Solomone Molopiyane Mabie.

21. Mmoledi - Salamina Kgaswe.

Phitlhô ya rona ya bogologolo kgosi kampô motho o mogolo o na a fitlhwa mo sakeng mme e le gore kgomo di mo lalê godimo ka di tla robala mo godimo ga lebitla la gagwê, mme batho ba bangwe fêla ba ne ba fitlhwa mo lapeng le mo segotlong, mme bana ba ne ba fitlhwa mo matlong gagolo mo matnuding a ntlo mme mogôga ôna o no tlhabiwa bosigo o jewa bosigo mme tlhôngô ya kgomo ya teng go no go se ke go twe ke ya malomaagwê, e ne e jewa ke o nang a tsena mo lebitleng. Bana ba ne ba se ke ba itse gore o ile kee, ka ba ne ba itsisiwe ~~gore~~ gore o ile mupudung mme ge matsatsi kampô dibeke di fetile go bidiwe rragadi a bana ba moswi a tlo go ba boola, go tlhabiwe nku kapa podi ke gore ba tlogiwe ke poifô ya lesô mme fêla ba boolwa ke rragadi a bona kua ntlê ga o mongwe motho. E ne e le ôna molaô wa baswi.

22. Baboledi - Mrs. Johanna Montso

le Josofina Makgala.

Ka Boswa.

Monna ga na le basadi ba bararo (3) kapa ba bahlano (5),

molaodi wa dilô tse tsotlhe ke mosadi wa pele o mogolo, kana ke ênê mmadikgomo. Thoto e yotlhe e tla fa pele gagwê. Ke ênê a abêlang ba bangwe thotwana.

Ce go gamiwa mashi.

Makuka a tla gôrôgêla fa go ênê Nmadikgomo, mme o tla aba makuka ka thuleganô ya basadi ba monna wa gagwê, mme bôna ge ba seno go smogêla makuka ge ba fitlha kua malapeng a bôna ba tla kgaola makuka a bôna ditlhôgô ba tamollêlla mo dikgamelwaneng ba isa kua go monna mogolo kua lapeng le letona.

Medila eo ke ~~xi~~ ôna rraabô monna mogolo o o phumusetsang ba ba tlang mo kgotleng la gagwê; Le magobê ba dira fêla jaalo ba tsisa megopyana gore monna ~~magobê~~ mogolo a tle a kgone go phumusa kampô ge baêng ba tla a ba nêê ôna magobê a tswang kua malapeng. Mme medila a bidiwa matnê a namane.

23. Baboledi - Mrs. Johanna Montso

le Mrs. Josefina Makgala.

Go tloga ke dikgomo jaaka e le tsôna boswa ge rraabô a sule mme go setse basadi le bana dilô tse tsotlhe di sala di laolwa ke ngwana o mogolo wa mosimane wa lapa le letona la Mmadikgomo. Ba re ka Setswana ke gore ngwana o mogolo ke ênê a swetsweng bôna ba banye rraabô o sa le teng ke ênê a tla tlhobosetsang batho rraabô, ~~ka~~ ke ênê a tla itseng gore boswa bo tshwanetse go tweng, go lebili fêla mo go ênê.

Mme ke ênê o tla batlelang bo-monnawê basadi a ba tseisa basadi a ba ntsnetsa bogadi ênê le malomaabôna o tla ntsha kgomo a tlhabisa bogadi. Mme mo kgomong tsa bogadi o tla itaya kgomo. Mme ge mabana ba ba nyalwang bao a ne a sa ntshediwa bogadi, kgomo tsa ngwane wa gagwê wa ntlha di tsewa ke rramosetsana rramosimane ga a tsee ~~xxx~~ sepê mo go tsôna di ya bowa.

24. Mmoledi - Ketsane M. Kgaswe.

Go lema.

Re ne re lema ka diatla ka dipeetlwana. E ne e a tle e re mariga dingaka di dire dimapô go bapolwe lefatshe go bapolwe le masimo mme e re ge pula ya ntlha e phaila go tlatswiwe dipeo ka

ditlhare gore di tle di ye kua masimong. Ge mokgofa o thunya o itsiwe sentlê gore ke nakô ya temô, mme go iwe kua masimong ka taêlô ya kgosi mme go thibelwe gore ga go tlhole go le opê o tla lemang thitê kampô a rêma mosetla kapa morula gore sefakô se se ka sa na kampô go ya go êpa letsopa le le bopang dinkgô kampô go ya go êpa taka, mmu o mosweu go diriwe gore ga go tlhole go le motho o tla tsamayang ka dinkgwana a raletse lefatshe ke gore pula e ka se ka ya na. Mme e tla re ka kgwedi ya Molomo, kgwedi ya ntlina ngwaga ga isiwa marotse kua kgosing gore ba lome pele, jaanong ke gôna motho mongwe le mongwe a ka lomang ka go nêêla ngwana wa gagwê o motona pele gore go jê ênê pele.

25. gore bo-monnawe ba se ka ba tshereyana ba nna masilo mme e re mariga gapê kgosi e laolê gore go kotulwe mabêlê mo masimong. Ge go katutswe mabêlê a phothwe ka meotlwana jaanong bo-mmê ba a tshêle melora gore a se ka a jewa ke ~~tshepa~~ tshupa.

Dithitê di ne di bulêlwa ka kgwedi ya April ge pôô di fagolwa, kampô ge go bolliwa lebollo la basimane, ka go no go sena matlo a magolo mabêlê a ne a nna mo masakeng a dikgomo a epetswe mo dirotong, sesigo. Go no go dirwa difalana ka malôkô a dikgomo mme mo teng no mabeleng go ntse go na le setlhare mo teng le mo tsheganeng e e bedisetsang, go ntse go na le segwere mo teng.

Go no go na le ngaka e kobang dinonyane gore di se ka tsa a ja mabêlê mme ngaka e ne e le ya kgosi, e ne e bidiwa ke ênê kgosi gore e go upa thaga kampô maeba. Ge e le thaga e ne e a tle e bitse nonyane e go tweng mmamasilo a noka go ja thaga.

26. Ge bagolo ba swa bana ba basetsana boswa ba bôna e ne e le masimo le dipitsana. Boswa ba bana ba basimane e ne e le dikgomo. Tshimo efe le efe kampô e e iseng e lemiwe ke ya mosetsana e seng mosimane. Le ge mosetsana a ne a ise a nyalwe, ge thitê e ne e filwe bagolo ba gagwê ke ya gagwê. Kampô a ne a sa ntse a rwelwe ke mmaagwê ka mala tshimo ke ya gagwê! Tshimo e beiwa ke monna e seng mosadi, ke ôna molaô, e epiwa ditlhare ke banna. Mabele a phothwa ke basadi e seng banna mme moragô ge go kotutswe go bulelw dikgomo go ja letlhaka. Go no go kotulwa mabêlê a matona, go no

26 cont go sena dipeo tsa mefuta ya kajeno, go no go lemiwa fêla thitê go byalwe fêla mo go yôna.

Banna ba ne ba thusanya. Bana ke ba monna gagolo basimane. Ga monna a ne a kgaogana le mosadi, mosadi o na a tle a lesiwe gore a ye le bana go twe ba leseng ba tla ipusa ge ba seno go gola mme go nne jaalo.